

Отримано
30.06.2025
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.093
Доктор філ. наук
Бондарев О.Є.

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.093
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору
Олені БОНДАРЕВІЙ

Рецензія

Яковенко Ірини Василівни, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри лінгвістики та перекладу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка про дисертацію **Михайла Ярославовича Пилинського «Концепт СВОБОДА у художній літературі США і України»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність дисертаційного дослідження. У сучасному науковому дискурсі зростає інтерес до вивчення концептів як когнітивно-культурних одиниць, що відображають мовну картину світу, а також до їхньої художньої репрезентації у літературних текстах. Одним із ключових універсальних концептів є СВОБОДА, що має особливе значення як для української, так і американської культур. У художній літературі цей концепт репрезентується багатоманітними смислами, обумовленими історичними, соціальними та ідеологічними контекстами. Порівняльний аналіз вербалізації концепту СВОБОДА у художньому дискурсі США і України дозволяє виявити як спільні ціннісні орієнтири, так і національно-специфічні моделі його осмислення та репрезентації у літературних творах. Дослідження концепту СВОБОДА в американському та українському поетичному дискурсі сприяє глибшому розумінню міжкультурних особливостей концептосфери, розвитку когнітивної поетики, а також актуалізує гуманітарний потенціал літератури в процесах національної самоідентифікації та культурного діалогу.

Актуальність дослідження Михайла Ярославовича Пилинського зумовлена потребою комплексного порівняльного аналізу вербалізації концепту СВОБОДА в американській та українській літературах, що

дозволяє простежити культурно-історичні, ідеологічні та художні аспекти його репрезентацій. Такий усебічний підхід до аналізу концепту СВОБОДА у літературних творах відкриває можливості для розширення теоретико-методологічної бази когнітивної поетики та компаративного літературознавства.

Отже, дослідження концепту СВОБОДА в художній літературі США і України є актуальним як у науковому, так і в соціокультурному контексті, сприяє поглибленню розуміння національних картин світу, виявляє культурні домінанти, актуалізує потенціал поетичних творів в літературі США та України і водночас є внеском у міжкультурний діалог.

З огляду на сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві, питання осмислення свободи як ключової цінності набуває особливої актуальності, а отже, й наукове вивчення її художньої репрезентації є своєчасним і суспільно значущим.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних). Новизна рецензованої роботи полягає як у філософському осмисленні та аналізі еволюції концепту СВОБОДА в англомовній та українській літературних традиціях, так і у ґрунтовному компаративному дослідженні поезії американських митців доби Американської революції та англо-американської війни і поетичного доробку сучасних українських поетів. На жаль, у вітчизняній американістиці культурний доробок поетів доби Американської революції, і патріотична лірика зокрема, зрідка потрапляють у фокус уваги літературознавців. В українському літературознавстві теж бракує наукових досліджень скерованих на вивчення сучасної воєнної лірики. Відтак, співставний аналіз ранньоамериканської патріотичної лірики Філіпа Френо, Філіс Вітлі, Томаса Пейна, Френсіса Гопкінсона, Джона Трамбула та інших поетів США, та воєнної поезії сучасної доби українських поетів, а саме Бориса Гуменюка, Павла Вишебаби, Артура Дроня, Анатолія Дністрового, Ярини Черногуз, Павла Коробчука, Дмитра

Лазуткіна, Василя Махна, Юлії Мусаковської, Мар'яни Савки як у синхронній, так і в діахронній перспективах із застосуванням прийомів контекстуального аналізу, є безперечно новаційним у царині сучасних літературознавчих досліджень і в українсько-американських компаративних студіях зокрема. Прикметно, що сучасна українська воєнна поезія вперше аналізується в її різноманітності та через призму репрезентацій концепту СВОБОДА у рецензованій роботі.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення наукового дослідження Пилинського М. Я. полягає в поглибленні уявлень про концепт СВОБОДА як складне когнітивне, лінгвокультурне утворення, що відображає базові цінності національної свідомості. Рецензована дисертація робить внесок у подальший розвиток порівняльного літературознавства та когнітивної поетики, сприяючи розумінню механізмів формування та трансформації ціннісних уявлень в американській та українській літературах. Отримані результати можуть бути використані для подальших досліджень художнього осмислення ключових універсалій у різних культурах. Практичне значення дисертації полягає в можливості застосування її у навчальному процесі при викладанні курсів з порівняльного літературознавства, американістики, україністики та когнітивної лінгвістики.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Рецензована дисертація має достатню теоретичну базу. Михайло Ярославович Пилинський виявив вміння узагальнити теоретичний матеріал та проаналізувати великий обсяг поетичних текстів. Висновки дисертанта є достатньо аргументованими і корелюють із поставленими завданнями.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Загальний рівень дисертаційної роботи М. Я. Пилинського вважаємо високим, таким, що засвідчує обізнаність автора із сучасними методами аналізу художнього

дискурсу, зокрема елементами когнітивної поетики, інтерпретативного аналізу художнього тексту, а також прийомами компаративного аналізу. Виконане дослідження засвідчує всебічну обізнаність здобувача у відповідній науковій проблематиці, здатність застосовувати міждисциплінарні підходи в науковому аналізі та оволодіння методологією наукового пошуку.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Дисертація Михайла Ярославовича Пилинського була апробована на п'яти конференціях (всеукраїнських та міжнародних), а її матеріали були опубліковані в шести наукових публікаціях, три з яких у журналах, включених до переліку наукових фахових видань України.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертаційна робота Михайла Ярославовича Пилинського відзначається належною структурованістю, обґрунтованістю теоретичних положень і практичним спрямуванням результатів. Висновки, сформульовані в дисертації, мають логічний характер, спираються на репрезентативну джерельну базу та підтверджуються системним аналізом текстів.

У розділі 1 автор рецензованої роботи ретельно дослідив формування і становлення концепту СВОБОДА в англomовній літературі від Середньовіччя до початку 18 століття на прикладі найбільш репрезентативних поетичних творів означених періодів, проаналізував його генезу в українській літературі від усної народної творчості до воєнної поезії сучасної доби. Окрім того, дисертант окреслив дефініції концепту СВОБОДА із залученням міждисциплінарних підходів та чітко зреферував його основні аспекти у транснаціональному вимірі. Авторіві дисертації вдалося ґрунтовно проаналізувати багатовекторність концепту СВОБОДА в українському фольклорі (с. 37-41), в авторській творчості барокової лірики (с. 41-44), в поезії та прозі 19 століття (с. 45-48) та в українській літературі 20 століття (с. 49-52),

вказуючи на його суттєві трансформації з урахуванням історичних та політичних контекстів.

У розділі 2 дисертант розглянув художні репрезентації концепту СВОБОДА в американській патріотичній поезії періоду Американської революції та англо-американської війни. Поєднання літературознавчого, філософського та культурологічного аналізу в дисертації М. Я. Пилинського дало змогу всебічно продемонструвати, як історичні події вплинули на мову, образність та символіку свободи в поетичних творах американських митців періоду боротьби за незалежність. Аналіз поезії Джона Трамбула, Філіпа Френо, Томаса Пейна, та творів менш відомих представників революційної поезії, таких як Френсіс Скотт Кі, Мешех Вір, є позитивним аспектом рецензованої дисертації, адже поєднання канонічних і невідомих голосів дає ширший спектр бачення концепту СВОБОДА.

Розділ 3 дисертації присвячено дослідженню репрезентацій концепту СВОБОДА у контексті державотворчих мотивів та ідеями захисту і відродження культури у сучасній українській військовій поезії. Матеріалом для аналізу стали тексти понад п'ятдесяти авторів, що були видані у друкованих збірках та антологіях, а також оприлюднені в медіа та соціальних мережах. Автор роботи переконливо показує, що мова в сучасній українській поезії стає не просто засобом комунікації, а зброєю та символом спротиву, а відтак і чинником національної свободи. Добре підібрані приклади з сучасної воєнної поезії вдало ілюструють ключові положення і не тільки підкріплюють аргументи, але й розширюють уявлення про поетичне осмислення війни.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації та ознайомлення з публікаціями, в яких висвітлено результати дослідження, дає підстави стверджувати, що здобувач дотримався вимог академічної доброчесності у повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Попри позитивні аспекти дисертаційного дослідження, його новизну, самостійність та ґрунтовний літературознавчий аналіз, нижче висловлюємо деякі зауваження до дисертаційного дослідження Михайла Ярославовича Пилинського:

1. У роботі заявлено про залучення “дослідницької оптики постколоніальних студії” (с. 19), проте виконане дисертаційне дослідження демонструє, що задеклароване опертя на постколоніальні теорії виявилось досить фрагментарним. Попри наявність згадок про імперський спадок Російської імперії та Радянського Союзу, дисертаційне дослідження лише поверхово застосовує інструментарій постколоніальних студій, не спираючись повноцінно на відповідні теоретичні підходи (Едвард Саїд, Гомі Бґаба, Ґаятрі Співак, а також сучасні українські інтерпретації, зокрема О. Забужко, М. Рябчук, В. Аґеєва). Відсутність системного залучення таких джерел звужує аналітичну перспективу й не дозволяє в повній мірі вписати сучасну українську воєнну поезію у глобальний контекст постколоніальної культури спротиву.

2. У низці фрагментів аналітичні спостереження мають переважно описовий характер (с. 68-71, 79-82). Хотілося б бачити більше інтерпретаційної глибини в осмисленні метафоричних структур, символіки та асоціативного поля концепту «свобода», натомість дисертант у своїй роботі послуговується переважно дескриптивним аналізом, що подекуди доповнюється розлогим цитуванням поетичних творів (с. 83, 88, 93, 168, 178, 211).

3. У розділі 3 рецензованої дисертації аналізується велика кількість творів українських сучасних поеток, таких як Ірина Цілик, Юлія Мусаковська, Ярина Чорногуз, Вероніка Токар, Марія Дзюба та інші. На нашу думку, доречно було б акцентувати спільні та відмінні риси в поетичному осмисленні війни у творах чоловіків і жінок у сучасній українській поезії, та як відмінності впливають на уявлення про свободу. Чи трансформує сучасна воєнна лірика традиційні уявлення про маскуліність і фемініність? Яким чином у сучасній українській

воєнній поезії репрезентуються гендерні ролі, та як ці репрезентації впливають на формування національного наративу війни?

4. На нашу думку, дисертаційне дослідження не продемонструвало уваги до візуального і паралінгвістичного контексту. Враховуючи, що частина сучасної української поезії функціонує в медіапросторі, ігнорування цього чинника звужує потенціал актуального аналізу.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. У дисертаційному дослідженні здобувач повністю реалізував поставлену наукову мету й розв'язав відповідні дослідницькі завдання, що свідчить про достатній рівень самостійності наукового мислення, глибоке розуміння досліджуваної проблематики та вміння застосовувати відповідні методологічні інструменти. Таким чином, Михайло Ярославович Пилинський продемонстрував високий рівень оволодіння методологією філологічного дослідження, здатність до самостійної наукової роботи, а також уміння формулювати й розв'язувати складні наукові завдання в межах обраної тематики. Зауваження, висловлені вище, не знижують загальної наукової цінності дисертації, яка вирізняється актуальністю тематики, системністю підходів та репрезентативністю джерельної бази, і не знецінюють теоретичної та практичної цінності отриманих результатів, а вказують на можливості поглиблення дослідження в перспективі подальших наукових студій.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Михайла Ярославовича Пилинського «Концепт СВОБОДА у художній літературі США і України» відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), наказу Міністерства

03.02.2017 за №155/30023, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент – кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгвістики та перекладу
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

І. В. Яковенко

